

Čadková, Daniela

Ediční poznámka

Theatralia. 2024, vol. 27, iss. 1, Supplementum, pp. 45-48

ISBN 978-80-280-0528-3 (print); ISBN 978-80-280-0529-0 (online ; pdf)
ISSN 1803-845X (print); ISSN 2336-4548 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/TY2024-S-3>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.79786>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20240425

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Ediční poznámka

Daniela Čadková

Překlad Senekovy tragédie *Agamemnon*, pořízený Václavem Renčem, se dochoval ve dvou strojopisech. První je uložen v Knihovně Divadelního ústavu (IDU Seneca/P 14161). Do knihovny byl zaevidován v roce 1977 a cituje z něj např. Milan Váňa ve svém překladu knihy Manfreda Fuhrmanna (2002) *Seneca a císař Nero*. Je nedatován, má 46 paginovaných listů formátu A4 (příčemž chybí s. 2–3) a obsahuje kromě překladu (s. 4–41) také Renčovu Závěrečnou poznámku (s. 42–46). Rukopis evidentně není kompletní, neboť na titulní straně je dopsána modře, pravděpodobně Renčovou rukou, poznámka „(Str. rkp.: 54)“. Druhý strojopis (RAVR Seneca) pochází z rodinného archivu Renčových dědiců (za jeho zprostředkování děkuji Luise Novákové). Je opatřený razítkem nakladatelství Orbis s datací 1965.¹ Je z něj zřejmé, že se jedná o úpravy textu pro nakladatelství, neboť obsahuje Renčovy škrty a opravy dřívějšího rukopisu, dále jeho vpisky modrou propisovací tužkou a červeně značky² ke grafické úpravě textu. Tento strojopis má 57 stran a kromě překladu (s. 3–40) a Závěrečné poznámky (s. 41–45) zahrnuje další texty, které v předchozím strojopisu chybějí: krátký text Předpoklady děje (s. 2) a Vysvětlivky, číslované 1–114 (s. 46–57). Předpoklady děje a Závěrečná poznámka jsou podepsány iniciálami V. R., u Předpokladů děje později ručně přeškrtnutými.

Základem přítomné edice *Agamemnona* je verze poslední ruky, tj. strojopis z rodinného archivu. Různočtení jednotlivých veršů uvádíme v pravém sloupci. Šedě označujeme varianty strojopisné verze z knihovny IDU, černě pak zavržené varianty editovaného výchozího textu (uvádíme vždy celý verš). Špatně čitelná místa doplňujeme otazníkem v hranatých závorkách [?]. Co se týká členění dramatu, ponecháváme poslední Renčovo řešení z rukopisu z rodinného archivu, v němž jsou označeny pouze

1 Nápís na razítku: „ORBIS – knižní redakce; Zapsáno v protokolu dne 1. 12. 65“ (RAVR Seneca).

2 Zřejmě grafickou rukou (informace od Luisy Novákové v osobním emailu autorky) (NOVÁKOVÁ 2021).

výstupy; do pravého sloupce zanášíme původní překladatelovo členění dramatu na scény z rukopisu z knihovny IDU (tučně). Ponecháváme strofické členění i odsazení veršů, zejména komplikovaný systém odsazení v polymetrických pasážích sboru, svědčící o Renčově péči o grafickou stránku textu. Scénické poznámky píšeme kurzívou. Interpunkci opravujeme jen u zjevných chyb a opomenutí (ve větách vložených, u vsuvek, v osloveních aj.). Naopak ponecháváme středníky, dvojtečky, pomlčky a další interpunkční znaménka jako součást překladatelova stylu.

Naše edice zahrnuje kromě překladu *Agamemnona* také Renčovy doprovodné texty (Předpoklady děje a Závěrečnou poznámku) v pořadí, v jakém následují ve strojopisu. Vysvětlivky, které měly být s největší pravděpodobností otištěny v samostatném, třetím svazku výboru *Velká dramata antiky*,³ umísťujeme do poznámek pod čarou. (Pokud se vysvětlivka týká jednoho jména či pojmu, umísťujeme číselný index za dané slovo; pokud se vztahuje k delšímu úseku, umísťujeme jej za interpunkční znaménko nebo na konec verše, aby byla co nejméně narušena plynulost čtení.) Na úvodní straně po slovech „Překládáno z kritického vydání [...]“ rušíme větu *Jména osob, bohů, míst ponechána v Senecově polatinštěném znění, jen převedena do českého pravopisu*, neboť je v podrobnější podobě také v Předpokladech děje. Závěrečná poznámka je až na dva malé stylistické rozdíly (*je čítán* místo původního *patří* v prvním odstavci, *nejmocnější* místo *nejnosnější* v posledním odstavci) totožná s verzí z knihovny IDU, proto v ní žádné varianty neuvádíme. Ostatní doprovodné texty (Předpoklady děje a Vysvětlivky) se dochovaly pouze v jedné verzi (viz výše).

Názvy literárních děl v doprovodných textech píšeme kurzívou. Ve Vysvětlivkách ponecháváme odkazy na Aischylovu trilogii *Oresteia* (viz *Aisch. Agam. aj.*), která měla být ve výboru rovněž obsažena; vynechané vysvětlivky v těchto odkazech dopisujeme podle *Slovníku antické kultury* (BAHNÍK et al. 1974) v hranatých závorkách (jedná se o poznámky č. 5, 50, 60, 67 a 77). Zkratky rozepisujeme (např. *jihovýchodní, originál* místo *ju., orig.*), nebo je upravujeme podle dnešního úzu (*tj., tzv.* místo *t.j., t.zv.*). Kromě těchto zkratků sjednocujeme a ponecháváme také zkratky *cit., pozn., lat., řec., atd., např.* a zkratky v odkazech na Aischylovu *Oresteiu*. Číslice rozepisujeme (*patnáct veršů, pětiaktový* místo *15 veršů, 5-aktový* aj.), pokud se nejedná o odkaz na číslo jiné vysvětlivky. Citáty z knihy *Mythologie Řeků a Římanů* Lea Františka Sasky a Františka Groha (v poznámkách č. 25, 31, 46, 48 a 77) opravujeme podle posledního vydání z roku 1949, jehož bibliografický údaj u prvního citátu dopisujeme, a doplňujeme k nim čísla stran.

V Renčově překladu *Agamemnona* opravujeme zjevné chyby a překlepy. V úpravě pravopisu se řídíme akademickými *Pravidly českého pravopisu* (2001) a podle dnešního úzu upravujeme nejednotné psaní předložek a předpon *s/z*: *strnulý, z čela, z vrcholku* místo *ztrnulý, s čela, s vrcholku* aj. Nejednotné psaní velkých písmen sjednocujeme u jmen *Štěstěna* a *Večernice*, neboť v obou případech se jedná o jméno bohyně. Naopak ponecháváme kolísání v psaní slova *Slunce/slunce*, neboť se v textu vyskytuje v různých

3 Více o Renčově překladu, o jeho doprovodných textech a o plánované publikaci *Velká dramata antiky* v nakladatelství Orbis viz v článku „Zapomenutý průkopnický čin: Senekova tragédie *Agamemnon* v překladu Václava Renče“ (ČADKOVÁ 2024) v tomto čísle *Theatralií*.

významech a kontextech. Obecně se snažíme nestírat osobitost Renčova stylu, proto v překladu ponecháváme neobvyklé výrazy jako *chvít se*, *neprosvitně*, *velnout*, slovní spojení se spojovníkem (*čiríká-naříká*, *manželka-otrokyně*) aj. Stejnými pravidly se řídíme u Renčových doprovodných textů. Zde sjednocujeme skloňování jména *Seneca* (gen. *Seneky* místo *Senecy*), které u Renče kolísá, a pravopis opravujeme podle *Pravidel českého pravopisu: tematický, mytický, heros* místo *tematický, mýtický, heros*. Pokud *Pravidla* uvádějí dublety, preferujeme Renčovy tvary (*klasicismus, filosofický, epizoda*). Jako součást Renčova stylu ponecháváme v Závěrečné poznámce tvary *cézářský, zdlouha, Horác*.

Samostatnou problematikou Renčova textu je pravopis antických jmen. V překladu používá Renč latinizovanou podobu antických řeckých jmen, tedy *Ulixes* místo *Odyseus*, *Aigistus* místo *Aigisthos* apod.⁴ Naopak v doprovodných textech (v Předpokladech děje a Vysvětlivkách, nikoli však v Závěrečné poznámce) je patrná tendence používat podobu řeckou, i když dosti nejednotně. Důvodem je zřejmě fakt, že překlad Senekovy tragédie měl vyjít ve výboru s dalšími antickými dramaty a Renč měl nelehký úkol označovat v doprovodných textech polatinštěnými jmény pouze postavy Senekova *Agamemnona*. Ačkoli zde otiskujeme jen tuto tragédii, pokusili jsme se zachovat koexistenci a střetávání obou světů, řeckého a římského, a připomenout zamýšlený kontext vydání *Agamemnona* ve výboru dalších antických dramát. Ponecháváme tedy latinizovanou podobu jmen v Závěrečné poznámce a opravujeme řeckou na latinizovanou v Předpokladech děje a ve Vysvětlivkách všude tam, kde je řeč o postavách Senekovy tragédie. Naopak řeckou podobu antických jmen zachováváme ve Vysvětlivkách, jedná-li se o výklad o řecké mytologii. V případě psaní antických jmen většinou optimální a zcela konzistentní řešení neexistuje; zde situaci komplikuje i žánrová rozmanitost textů.

V Renčově překladu *Agamemnona* respektujeme jeho pravopis antických osobních a místních jmen a latinizovanou podobu řeckých jmen. Abychom zachovali zvukovou podobu textu, ponecháváme kvantitu (*arkádský, dóřský, Frýgie, frýžský, Délos* aj., ale *ionský*), a to i v případě jejího kolísání (*Titáni* vs. *Titan*, tj. Slunce). Ponecháváme také kolísání ve skloňování řeckých jmen (*Ajaxovi* vs. *Ajantem*). Pouze v případě slova *Troja/Trója* a slov odvozených psaní kvantitu sjednocujeme a píšeme tedy *Troja, Trojané, trojský*. Renč totiž v pozdějším rukopisu ručně škrtá v těchto slovech délku, byť v tom není zcela důsledný a opravy nejsou vždy čitelné. V Předpokladech děje a ve Vysvětlivkách přízpůsobujeme pravopis antických jmen překladu. Jedná-li se o výklad z řecké mytologie, řídíme se v pravopisu řeckých jmen publikací Jiřiny Hůrkové (2005) *Antická jména: Jak je číst a skloňovat*, u sporných případů přihlížíme k *Pravidlům českého pravopisu*. Ponecháváme v nich tedy řecké tvary, koncovky a skloňování (*Priamos, Herakles, Niobe, Achilleus*, gen. *Achillea* aj.) a píšeme je bez označení délky, kromě jmen zažitých a zdomácnělých (*Pallas Athéna, Hádes, Héra, Dionýsos, Médeia* aj.).

Na závěr si dovoluji osobní poznámku: „objev“ Renčova překladu *Agamemnona* ve skutečnosti žádným objevem není, neboť strojopis léta dřímá v Knihovně Divadelního ústavu. O jeho existenci jsem se dozvěděla teprve na jaře roku 2021, když se mi dosta-

4 Více o tom viz v části Senekova římskost ve studii „Zapomenutý průkopnický čin: Senekova tragédie *Agamemnon* v překladu Václava Renče“ (ČADKOVÁ 2024).

la do ruky kniha Manfreda Fuhrmanna *Seneca a císař Nero*. Renčův překlad jsme tedy měli dlouhá léta takřka před očima a ani my, kdo se zabýváme Senekou tragikem, jsme o něm neměli tušení. Věděl o něm však překladatel Fuhrmanna, který z něj citoval, a jistě o něm věděli i další návštěvníci knihovny. I v takovýchto banálních omylech a nečekaných náhodách tedy může spočívat recepce Senekových tragédií.

Bibliografie

BAHNÍK, Václav et al. (eds.). 1974. *Slovník antické kultury*. Praha: Svoboda, 1974.

ČADKOVÁ, Daniela. 2024. Zapomenutý průkopnický čin: Senekova tragédie *Agamemnon* v překladu Václava Renče. *Theatralia Supplementum* 27 (2024): 1: 9–43.

FUHRMANN, Manfred. 2002. *Seneca a císař Nero*. Jinočany: H&H, 2002.

HŮRKOVÁ, Jiřina. 2005. *Antická jména: Jak je číst a skloňovat*. Praha: AMU, 2005.

NOVÁKOVÁ, Luisa. 2021. E-mailová korespondence s autorkou (24.6.2021).

Pravidla českého pravopisu. 2001. Praha: Academia, 2001.

Archiválie

Institut umění – Divadelní ústav (IDU), Knihovna Divadelního ústavu. Seneca, [Lucius Annaeus]. *Agamemnon*. Překl. Václav Renč. B. r. [1965]. Strojopis v Knihovně Divadelního ústavu, sign. P 14161.

Rodinný archiv Václava Renče (RAVR). Seneca, [Lucius Annaeus]. *Agamemnon*. 1965. Překl. Václav Renč. Strojopis v rodinné pozůstalosti Václava Renče.

